

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/27, p. 39-50

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12323>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

☞ Referees/Hakemler: Prof. Dr. Kemal YILDIZ – Prof. Dr. Recep CİCİ

This article was checked by iThenticate.

KADININ KOCASINA HİZMET ETME VE EV İŞLERİNİ YAPMA ZORUNLULUĞU HAKKINDA DEĞERLENDİRMELER

*Halil İbrahim ACAR**

ÖZET

Kur'an, kadının üzerinde kocaya ait haklar kıldığı gibi kocası üzerinde de karısı için bir takım hakları gerekli kılmıştır. Bunun temeli şu ayettir. “..Kadınların hakları, örfe uygun bir şekilde vazifelerine denktir. Erkeklerin onlardan bir üstün derecesi vardır...”. (Bakara, 228) Bu ayette zikredilen “derece” den maksat erkeklerin kadınlar üzerine olan üstünlüğüdür. Bu üstünlük, Allah'ın emrettiği gibi aile bireylerinin işlerini görüp nafakalarını temin etmek, aile reisliği yapmak ve verdiği emirlere uyulmak gibi üstünlüklerdir.

Kadın konusu ele alınırken, en çok kadın erkek eşitliği iddiası gündeme getirilmektedir. Öncelikle şu tespiti yapmak gerekir ki, birbirinden farklı olan iki şey, o anda birbiriyle eşit olamaz. Ne kadın erkeğin, ne de erkek kadının eşitidir. Kadın ile erkek karşılıklı olarak üstün olan ve olmayan taraflarıyla, hayatın bütününde vazife, sorumluluk, yetki ve haklar açısından birbirini tamamlayan, bir bütünü meydana getiren iki parçadır.

Allah, kadın ve erkeği çeşitli hak ve görevler noktasında eşit yaratmıştır. Bununla birlikte yaratılış ve tabiatlarına uygun olarak aralarında görev taksimi söz konusudur. Evlilik hayatının düzeni ve devamı için hem erkek, hem de kadının tabii ve fitri olan sorumluluklarını yerine getirmeleri gerekmektedir. Bu çerçevede erkek, çalışıp kazanma ve ailenin geçimini temin etme gibi bir sorumluluğu üstlenirken, kadın da ev işlerini düzenleme, çocukları terbiye etme, evde rahat yaşayabilmenin sebeplerini kolaylaştırma, evde huzuru sağlama gibi sorumlulukları üstlenmelidir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Kadının kocasına hizmeti, Kadının ev işlerini yapması

* Prof. Dr. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku ABD, El-mek: hacar1959@hotmail.com

ASSESSMENTS ON NECESSITY OF SERVING TO HUSBAND AND DOING HOUSEWORK FOR WOMEN

ABSTRACT

As the husband has rights on his wife, the woman also has rights over their husbands according to the Qur'an. It is based on following verse. "The rights of women are equal to their duties in accordance with traditions. Men have a higher grade." (Bakara,228) "Grade" as mentioned in this verse, indicates the superiority of men over women. This superiority that God has commanded are such as doing the work of the family, earning a livelihood for family, managing the family and ensuring that family members are complied with the given orders by him.

When discussing the issue of women, the equality of woman and man is brought forward. Firstly we need to make the following determination, two things that are different from each other can not be equal. Neither the woman is equal to man nor the man to woman. Women and men with superior and non-superior features are complementary parts in whole life in terms of duty responsibility, authority, rights.

God has created man and woman equal in terms of various rights and duties. God has shared duties between them in accordance with their creation and nature. For the resumption of marriage life, women and men should fulfill their natural and being responsibilities. Therefore, men are responsible with working and making money for livelihood of the family on the other hand women have responsibilities as doing the housework, disciplining the children, providing peace at home.

STRUCTURED ABSTRACT

When the issue of women is addressed, usually equality of men and women is brought to the agenda. Women and men are not equal. Trying to equalize different things are like adding pears with apples. Women and men are not equal but mutually superior and non-superior parts, are two complementary pieces in whole life with aspects of duty, responsibility, authority and rights.

Allah, created man and woman equally at the point of various rights and duties. At the same time, there is a distribution of tasks among them in accordance with their nature and creation

There is an agreement about serving husband and doing housework. But there is a controversy over the provision of these services. When Islamic law sources are examined, we see that there are 3 opinions on this issue.

According to the Shafi'i and Hanbali sects, serving to husband is not a wajib, it is only a suggested behavior. Women are free about doing

the housework and husband's affairs. In this regard, women can not be forced. The woman has no obligation to serve.

Otherwise according to the majority of Maliki, Ebu Sevr and Ebu Bekr b. Şeybe, serving to husband and doing housework are wajib. Hz. Muhammed ruled that his daughter (Hz Fatma) would serve her husband and do housework, also his groom (Hz Ali) would make the exterior affairs. The woman is obliged to do these kinds of works. These are assessed as husband's rights. Absolutely executed acts are interpreted according to custom. According to the custom, serving to husband and doing housework are liabilities of women.

On the other hand according to the Hanafi sect, serving husband and doing housework are wajib for women but they can't be forced by the judge. But they will be responsible to Allah. Hz Muhammed's rules that mentioned before are interpreted different from Mailiki's.

It seems more appropriate to prefer among mentioned views that service of the husband and doing housework are wajib. The evidence will be discussed below, confirms this view.

1- In the Qur'an, it is expressed that the rights of women are equivalent to their duties appropriate to the custom. Both men and women should fulfill the natural responsibilities for the continuation of marriage. In this context, men have to work and earn money, women should discipline the children and do housework.

2-Hz. Fatma complained to Hz Muhammed because of housework and then Hz. Muhammed ruled that his daughter (Hz Fatma) would serve her husband and do housework, also his groom (Hz Ali) would make the exterior affairs. He didn't make an explanation that she is not obliged to serve. Hz Muhammed didn't handle his daughter's problem.

3-When sahabe(companion) gave their daughters in marriage , they ordered them to serve their husbands and respect housband's rights. Also sahabe (companion) women didn't fail in serving their husbands and doing housework.

4-Women's service is a right of husband. As a matter of fact, women's characteristics show that they are created more prone to do housework. Women have to do housework. The best example of this is the services of Hz Muhammed's wives had done.

5-It is possible to make the following assessments mentally: If responsibility of housework is given to the man, man will be assigned to two jobs. If the husband have the responsibility of housework and exterior affairs for earning money, the woman will remain idle at home and men are extremely burdened. If the woman is exempted from housework, there will be inequality between men and women in terms of rights and this is contrary to the rule of Islam.

6-Husband have to supply the family and provide their alimony. Food, sheltering, health, furniture and clothing expenses are included in the alimony.

In these days, many women who are described as religious, comment that women are not obligated to do housework. This issue

which has not been discussed in the past, needs to be considered together with the issue of alimony. Namely, the husband who is obliged to alimony must provide clothes appropriate to the climate, customs of the region and income. The mandatory amount is to buy clothes twice a year, one in summer and the other in winter. More than two clothes aren't wajib for husband. Also it does not affect the increase or decrease in the number of the clothes that will be bought with the obligation of the man being rich or poor. It is only affect the quality of the clothes. Nonetheless men, by their own will, can provide more for his family.

The husband who is obliged to alimony, generally provide much more than is needed. Nevertheless, it is thought-provoking that women avoid doing housework. It is not proper to ethic and the religious approach to run away from their own responsibilities while expecting good behavior from the other side.

Considering today's family relationships, I think it would be useful to remind the following opinions. It is known that even though the responsibility for men about clothing is limited with certain amount, women do shopping until they can not fit in the wardrobe. There is no obligation to buy this amount of cloth within the context of alimony. Married women who partially hinder their obligations due to religious reasons or business life, should not expect excessive support from their husbands as food, sheltering, servant, cloth etc. In this case, if she works and supports to her husband for alimony, he should help his wife about housework.

Keywords: Women, Serving to the husband, Doing housework by women

GİRİŞ

Kadının İslâm'daki yeri, feminizmin yayıldığı yirminci asra kadar herhangi bir problem oluşturmamıştır. Gerek Kur'an-ı Kerim'e, gerek Hz. Peygamber'in uygulamalarına, gerekse İslâm tarihine baktığımızda, her zaman her yerde karşılaşılabilecek, fertlerin hatasından kaynaklanan bir takım suistimaller dışında, kadının yüksek mevki İslâm'la kazandığı görülür. İslâm tarihinde ve toplumlarında kayda değer düzeyde kadın problemi yaşanmamış, bu da pek çok modern problem gibi İslâm toplumlarına sonradan sirayet etmiştir.

İslâm'la ilgili diğer meselelere olduğu gibi, kadın konusuna da parçacı yaklaşım, bu hususta yapılan hatalardan biridir. İslâm, kendi içinde bir bütündür ve onun her bir unsuru, bu bütünün içinde ve onun hem bütünlü, hem de onu oluşturan diğer parçalarla olan münasebetleri içinde değerlendirilmelidir. İslâm'ın herhangi bir meselesini, başka sistemlerin terazisinde, onların hakim olduğu bir zeminde tartışmaya kalkmak, İslâm'a yapılabilecek en büyük darbelerdendir.

Kadın konusu ele alınırken, en çok kadın erkek eşitliği iddiası gündeme getirilmektedir. Öncelikle şu tespiti yapmak gerekir ki, birbirinden farklı olan iki şey, aynı anda birbiriyle eşit olamaz. Ne kadın erkeğin, ne de erkek kadının eşitidir. Birbiriyle aynı olmayan iki şeyi birbiriyle eşitlemek, elmalarla armutları toplamak gibidir. Kadın ile erkek birbirinin eşiti olmayıp, karşılıklı olarak üstün olan ve olmayan taraflarıyla, hayatın bütününde vazife, sorumluluk, yetki ve haklar açısından birbirini tamamlayan yanlarıyla, bir bütünü meydana getiren iki parçadır.

Allah, kadın ve erkeği çeşitli hak ve görevler noktasında eşit yaratmıştır. Bununla birlikte yaratılış ve tabiatlarına uygun olarak aralarında görev taksimi söz konusudur. Biz bu makalemizde, kadınların kendi amaçları için kullanılan bir araç olarak görülmeye başlandığı günümüzde, özellikle dindar oldukları düşünülen kadınlar arasında da yaygınlaşmaya başlayan “kadının kocasına hizmet etmek ve ev işlerini yapmak zorunda olmadıkları” şeklindeki düşünceleri İslâm Hukuku açısından incelemeye çalışacağız.

KADININ KOCASININ HİZMETİNİ VE EV İŞLERİNİ YAPMASI

Kadının kocasına hizmet etme ve ev işleri yapmasının caiz olduğu hususunda ittifak vardır. (Kitabu'l-Mevsu'atu'l-Fıkhiyye el-Küveytiyye, (Harfu'l-Ha, Hizmetu'z-Zevceti li Zevciha ve Aksuhu), s.44).¹ Ancak bu hizmetlerin hükmü konusunda ihtilaf söz konusudur. İhtilaf, bu çeşit hizmetlerin yapılması kadına vacip midir? Değil midir? Teberru ve ihsan kabilinden midir? Diyâni mi yoksa kazâi midir? Şeklindeki başlıklar altında ortaya çıkmıştır.

İslâm Hukuku kaynakları incelendiğinde bu konuda 3 görüşün bulunduğunu görmekteyiz.

1-CUMHURUN GÖRÜŞÜ

Şafii² ve Hanbeli³ mezhepleri ile İmam Malik ve bazı Malikî müçtehitlere göre, kadının kocasının hizmetinde bulunması vacip değil, menduptur. (Şirâzi, 1958, IV, 264; Buhûti, V, 195; Mâlik b. Enes, II, 268.). Kocasının ve evin diğer hizmetlerini yapıp yapmamakta serbesttir. Bu konuda kadın zorlanamaz. Kadının hizmet yükümlülüğü yoktur. Çünkü nikâh akdi, kadının kocasına hizmet etmesi saikiyle yapılmamaktadır. Üzerine akit yapılan şey, kadının cinsel yönünden yararlanmaktır. Bu görüşü savunanlara göre nikâh akdi, sadece zevcenin kadınlığından istifadeyi gerektirmektedir. Kadının bunun dışında diğer işleri yapması gerekmez. Ancak kadının hizmette bulunması dinin izin vermiş olduğu bir iştir. Kadının yapacağı bu tür hizmetler, güzel ahlâka hamledilir.

Cabir b. Abdillâh'tan yapılan şu rivayet buna delalet etmektedir. Cabir şöyle anlatıyor: Rasûlullah bana "*Evlendin mi yâ Câbir?*" diye sorunca ben de "evet" diye cevap verdim. Bu sefer "*Bakire ile mi yoksa dul ile mi evlendin?*" dedi. Ben, bakire ile değil, dul kadınla evlendim deyince Rasûlullah, "*Senin kendisiyle, onun da seninle oynaşacağı; senin onunla, onun da seninle gülüşeceği genç bir kızla evlenseydin!*" buyurdu. Câbir devamında şunları söyledi: Ben de O'na, babam Abdullah (Uhud'da) şehit oldu ve geride dokuz yetim kız bıraktı. Onların arasına kendileri gibi genç bir kız getirmek istemedim. Bu sebeple onların işlerini göreceğim ve onların hallerini iyileştirecek olgun bir kadınla evlendim, dedim. Bunun üzerine Rasûlullah, "*Allah sana (eşin hakkında) bereketler ihsan etsin*" dedi (Buhâri, Nafakât, 11; Müslim, Radâ', 56.). Bu ve benzer hadislere göre, kadının yapacağı hizmetler gönüllülük, üstün ve güzel ahlâka hamledilir.

Konuyla ilgili diğer görüş sahiplerinin delilleri arasında zikredilen Hz. Peygamber'in, ev hizmetini kızı Hz. Fatma'nın, dış işlerini de damadı Hz. Ali'nin yapmasına hükmetmesi (Bkz. Buhâri, Fedâil iAshâbi'n-Nebî, 9; Nafakât, 6; Kitâbu'l-Humus, 6)⁴ ve Esmâ bint Ebî Bekr'in kocası Zübeyr'in hizmetinde bulunmasını ifade eden hadisler de vücubiyete değil gönüllülük ve üstün ahlâka delalet eder. Koca, bu işleri yapacak bir hizmetçi temin etmek durumundadır. Ayrıca kadınlar için aslanan, onların hizmet etmekle yükümlü olmamalarıdır. Berâet-i zimmet asıldır. Kadınların

¹ Kuveyt Vakıflar ve Din İşleri Bakanlığı tarafından yayımlanan Fıkıh Ansiklopedisi.

² Şafii mezhebine göre kadının ekmek pişirmek, yemek yapmak, ev işlerinde bulunmak veya kocasına hizmet etmek gibi görevlerde bulunması kendisine vacip değildir.

³ Hanbeli mezhebine göre de kadın, hamur yapmak, ekmek pişirmek, yemek yapmak, evi süpürmek, ekin biçmek, hayvanları sulamak, kuyudan su çekmek gibi işleri yapmakla mükellef değildir.

⁴ Hz. Peygamber'in bu taksimatı, kızı Hz. Fatma'nın kendisine gelerek hizmetçi talebinde bulunması sonrasında söylediği sözlerden istinbat edilmiştir.

hizmet yükümlüsü olmaları ancak ilave bir delille mümkündür. Bu konuda ise herhangi bir delil bulunmamaktadır. Bununla birlikte evla olan kadının örf ve âdete uygun olarak bu hizmetleri yapmasıdır. Zira bahsi geçen işleri yapmak, ev düzenini sağlamak açısından önemlidir. Esmâ bint Ebî Bekr de kocası Zübeyr'in hizmetini görmüş ve evinin bütün işlerini yapmıştır. Ancak Esmâ, bu işleri vacip olduğu için değil örf ve âdetin gereği olarak yapmıştır. Örf ve adetlere riayet edilmezse aile içinde iyi geçim ve huzur yakalanamaz, ailede düzen olmaz (İbn Kudâme, VII, 21-22; Buhuti, V, 195).

İmam Nevevi, Hz. Aişe'nin Hz. Peygamber'in başını yıkadığını, Esmâ bint Ebî Bekr'in kocası Zübeyr b. el-Avvam'a yapmış olduğu hizmetleri kaydetmekte ve şöyle demektedir: Bütün bunlar insanların üzerinde mutabık kaldığı iyilik kabilinden davranışlardır. Bu çerçevede kadınlar, hem bu davranışlar, hem de benzeri işler kabilinden olan ekmek yapmak, yemek pişirmek, çamaşır yıkamak gibi konularda kocalarına hizmet ederler. Bütün bu davranışlar kadının kocasına ihsanıdır, iyiliğidir. Ayrıca iyi geçim ve birlikte güzel hayat sürmeye yönelik bir davranıştır. Kadınların bunları yapması vacip değildir. Bu işlerden kaçınmaları halinde günah işlemiş olmazlar. Kadınlar bu işlere zorlanamaz. Kadınların yaptıkları bu hizmetler teberru ve güzel ahlâk kabilinden kabul edilir. Bütün bunlar sünnetin gereği, selefın ameli ve ümmetin icmâ'ı ile ortaya çıkan güzel âdetlerdendir. İlk zamanlardan günümüze kadar kadınlar bu âdetlere devam etmişlerdir.

Son dönem âlimlerinden bazıları da Hz. Esmâ'nın bu davranışları, kendisine vacip olduğundan değil nafîle ve güzel ahlâktan ileri geldiği görüşünden hareketle kadınların hizmetinin müstehap kabilinden olduğu değerlendirmesini yapmışlardır. Onlara göre Hz. Fatma ve Hz. Esmâ'nın yaptıkları işler/hizmetler, zorunluluk sebebiyle değil gönülden gelerek yapılan hizmetlerdir.

2-MALİKİLERİN CUMHURU İLE DİĞER BAZI ÂLİMLERİN GÖRÜŞÜ

Malikilerin cumhuru ile Ebû Sevr, Ebû Bekr b. Şeybe, Ebû İshak el-Cûzcânî⁵ gibi âlimlere göre kadının kocasına hizmet etmesi ve evin diğer hizmetlerini yapması hukuken (kazaen) vaciptir. Hz. Peygamber, ev işlerini kızı Hz. Fatma'nın, dış işlerini de damadı Hz. Ali'nin yapmasına hükmetmiştir.⁶ Kadın, bu çeşit görevleri yapmak mecburiyetindedir. Bu, kocanın hakkıdır. Mutlak olarak icra edilen akitler, örf'e göre yorumlanır. Örf ise kadının hizmet etmesi ve ev işlerini görmesi şeklindedir.

Malikilere göre kadın, kendisine hizmetçi tutulmasına ehil değilse veya ehil olmakla birlikte kocasının maddi durumu buna imkân vermiyorsa, bu durumda kadın zengin olsa bile, evin işlerini kendisi yapmak mecburiyetindedir. Ancak koca, zengin olması halinde, kendi hizmetini göremeyen veya hizmeti yadırganacak soylu/asil, eşraf kadınlardan olan karısına işlerin görülebilmesi için hizmetçi tutmakla mükelleftir. Bu durumda olan kimse kendisine hizmetçi tutulabilecek kadın olarak görülmektedir. Kısaca Malikilere göre kadın, eşraftan olursa kocasına hizmet etmesi vacip değildir. Ancak, kocası fakir olan kadın hizmet etmekle yükümlüdür (Desûki, II, 510. İbn Kudâme, VII, 21.). Hz. Peygamber'in kızı Hz. Fatma, eşi Hz. Ali'ye hizmette kusur etmezdi. Evin ihtiyaçlarını Hz. Fatma yerine getirirdi. Hamur yoğurur, ekmek yapardı. Hatta bir defasında un öğütürken ellerinde izler kalmıştı. Bununla ilgili rivayet şu şekildedir. Hz. Fatma, babasına gelerek değirmen taşı çevirdiğinden dolayı elinde meydana gelen rahatsızlık (ellerin kabarması) sebebiyle şikâyet ederek hizmetçi talebinde bulununca, Hz. Peygamber kendisine şöyle dedi. "*İyi dinleyiniz! Ben size, sizin benden istediğiniz hizmetçiden daha hayırlı bir şey öğreteceğim: Siz (geceleyin) yatağınıza girdiğinizde otuz dört defa Allâhu Ekber; otuz üç kere subhânellah dersiniz. Otuz üç kere de elhamdulillah dersiniz. İşte bunları söylemeniz sizlere hizmetçiden daha hayırlıdır*" (Buhârî, Fedâilü Ashâbi'n-Nebî, 9; Nafakât, 6; Kitabu'l-Humus, 6; bkz. Askalâni, 1989, IX, 403-405.).

⁵ Hicri III. yüzyılın ikinci yarısında vefat ettiği söylenen Hanefî fakihlerindedir.

⁶ Bkz. 4 numaralı dipnot.

Esmâ bint Ebî Bekr'den de rivayet edildiğine göre kendisi kocası Zübeyr'in hizmetini görür ve evin bütün işlerini yapardı. Bu konuda Esmâ'dan yapılan rivayet şu şekildedir: "Zübeyr benimle evlendi. O'nun yeryüzünde maldan, köleden hiçbir şeyi yoktu, sadece su çeken bir devesi ile bir de atı vardı. Atının otunu ve yemini ben bulur verirdim, onları sulardım. Su kırbaşı söküldüğünde ben dikedim. Hamur yoğururdum. Ancak ekme yapmayı beceremezdim. Ekmeği Ensâr'dan komşu kadınlar yapardı. Bunlar (komşuluk hakkını gözeten) sadık ve dürüst kadınlardı. Bu arada Rasûlullah, Zübeyr'e bir miktar hurmalık ayırıp vermişti. Ben evimden bir fersahın üçte ikisi kadar uzaklıkta⁷ olan Zübeyr'in bu hurmalığından (deveye yedirmek için) başımın üstünde hurma çekirdeği taşıydım. Bir gün, başımda hurma çekirdeği yüklü olarak evime giderken (yolda) Peygambere rastladım. Yanında Ensâr'dan bazı kimseler vardı. Resulullah beni çağırdı. Sonra beni arkasında terikesine almak için devesini durdurdu. Fakat ben erkeklerle beraber yolculuk yapmaktan utandım. Bu arada Zübeyr'i ve onun kıskançlığını hatırladım. Zübeyr, insanların en kıskancı idi. (Ben da'vete icabet etmeyince) Rasûlullah, benim utandığımı anladı ve devesini sürüp gitti. Zübeyr'in yanına geldiğimde ona, "Rasûlullah, başımda hurma çekirdeği yüklü olarak bana rastladı. Yanında sahibilerinden bazı insanlar vardı. Resulullah, beni bindirmek için devesini çöktirmek istedi. Fakat ben utandım. Aynı zamanda senin kıskançlığını da hatırladım" dedim. Bunun üzerine Zübeyr şöyle cevap verdi: "Vallahi senin hurma çekirdeği yükün, bana Rasûlullah ile beraber deveye binmeden daha güç oldu." Sonrasında ravi Esmâ şöyle demiştir; Ben, bu aile yükünü, (babam) Ebû Bekr'in bana at seysliği yapacak bir hizmetçi göndermesine kadar çektim. Babam (hizmetçi göndermekle) sanki beni cariyelikten azat etmiş gibi oldu (Buhâri, Nikâh, 108; Müslim Selam, 34). Bu örneklerin varlığı bilinmekle birlikte Hz. Peygamber, Ebû Bekr'in kızı Esmâ'nın, kocasına hizmet etmemesi, evin işlerini görmemesi gerektiği yönünde bir ifade kullanmamıştır. Bu hadiste anlatılanlar kocanın ihtiyaç hissettiği hususlarda kadının hizmette bulunmasını gerekli kılmaktadır.

Hz. Peygamber'in şu sözü de bu konuda delil olarak kabul edilmektedir. "*Eğer ben her hangi bir kimseye, her hangi bir kimsenin secde etmesini emretmiş olsaydım kadına, kocasına secde etmesini emrederdim. Ve eğer bir erkek karısına kırmızı bir dağdan siyah bir dağa ve siyah bir dağdan kırmızı bir dağa taş taşımalarını emretseydi kadının görevi ve uygun olan hareketi bu işi yapmak idi.*" (İbn Mâce, Nikâh, 4.). Bu rivayette, kadının kocasına secde etmesi emredilmemektedir. Çünkü İslâm'a göre Allah Teâlâ'dan başka hiç bir varlığa secde edilemez. Anlatılmak istenen, kocanın karısı üzerindeki hakkının büyüklüğü, kadının kocasının haklarına riayet etmesi ve aile reisi olması açısından ona saygılı davranması gerektiğidir.

Ayrıca Hz. Peygamber sahabelerle evine gittiğinde "*Ey Aişe bize yemek ver*" dedi. Hz. Aişe bunun üzerine içine et ve hurma katılmış ince bulgurdan yapılmış bir yemek getirdi. Sonra Hz. Peygamber tekrar "*bize yemek getir*" dedi. Hz. Aişe bu sefer hurma, kavut, yağ karışımı az bir yemek getirdi. Sonra tekrar, "*bize içecek ver*" dedi. Hz. Aişe bir bardak süt getirdi. Sonra tekrar "*bize içecek ver*" dedi. Hz. Aişe bir bardak dolusu kadar süt daha getirdi (Ebû Davud, Edeb, 95). Hz. Peygamber bu şekildeki sözleriyle hanımından kendisine hizmet etmesini istemiştir. Şayet bu görevler kadının sorumluluğu olmasaydı Hz. Peygamber kendilerinden böyle bir talepte bulunmazdı.

3-HANEFİLERİN GÖRÜŞÜ

Hanefi mezhebine göre kadının kocasına hizmet etmesi, ev işlerini yapması diyaneten vaciptir. Yapmadığı takdirde hâkim tarafından zorlanamaz. Ancak Allah katında sorumlu olur. Hz. Peygamber, kızı Hz. Fatma ile damadı Hz. Ali arasında, yapılması gereken işlerle ilgili taksimatta bulunmuş, ev dışında yapılması gereken işlerin sorumluluğunu damadına, ev içinde yapılması gereken işlerin sorumluluğunu ise kızına vermiştir. Hanefiler bu rivayetle birlikte, kadının ev

⁷ İslami kaynaklarda 1 fersah 3 mil olarak kabul edilmektedir. 1 mil 1.848 m olduğundan bir fersahın üçte ikisi 3.696 m dir.

hizmetlerinde bulunmasının vacip olduğu görüşünde olanların diğer delillerini, bu hizmetlerin diyaneten kadına vacip olduğu yönünde değerlendirmişlerdir.

Hanefi âlimlerinden Kâsâni'ye göre erkek, eve sebze vb. yiyecek malzemeleri getirdiğinde, kadın bu malzemelerle yemek yapmaktan kaçınırsa bu işler için hukuken zorlanamaz. Erkekten hazır yemek temin etmesi istenir. Ebû'l-Leys'e göre kadın, eşraftan birinin kızı olması sebebiyle bizzat hizmet edemez veya eşraftan olmadığı halde rahatsızlık vb. sebepler, yemek yapmasına mani oluyorsa, bu hizmetleri yapması için zorlanamaz. Ancak kendi işini kendi gören bir kadın olması halinde zorlanır (Kâsâni, 1986, IV, 24.).

Kadının hukuken yapmak zorunda olmadığıyla ilgili bir diğer görüşü şöyle özetlemek mümkündür. Kadın kocasına hizmet etmek veya ev işlerini yapmak istemediğinde, hukuken hâkim tarafından zorlanamaz. Kocanın yapması gereken, ona hazır yiyecekler temin etmesi veya kadına yetecek miktarı kendisinin hazırlamasıdır (Komisyon, *Fetâvâ'l-Hindiyye*, I, 548.). Ancak Hanefi mezhebine göre kadın, evin işlerini diyaneten yapmak zorundadır. Fetva da bu görüş üzerinedir. Nitekim Ebû Hanife'ye göre bir erkeğin karısını bu tür hizmetler için kiralaması caiz değildir. Bir şekilde kiralamışsa, kadının yapmış olduğu hizmetler karşılığında kocasından ücret alması caiz değildir. Çünkü kadın ücret aldığı dinen yapmak zorunda olduğu bir iş mukabilinde ücret almış olacaktır (Kâsâni, *a.g.e*, IV, 24; Komisyon, *Fetâvâ'l-Hindiyye*, I, 548.).

İbn Hacer el-Askalâni, Hz. Esmâ ve diğer kadınların benzer davranışlarını şöyle yorumlamaktadır. Esmâ'nın kocası Zübeyr ve diğer Müslümanlar, cihad vb. gibi Allah Resulu'nun emrettiği işleri yaptıklarından, kendi vazifeleri olarak yapmaları gereken evin diğer işlerini yapabilmek için boş vakit bulamadıklarından ve yeterli mali imkâna da sahip olmadıklarından, kadınlar yükümlü olmadıkları işleri de yapmak durumunda kalmışlardır. Bu konuda tercih yapılırken şehirlerin gelirleri dikkate alınmalıdır. Şehirlerin gelirleri birbirinden farklıdır. Dolayısıyla kadınların da hizmet durumları farklılık arz edebilecektir. İbn Hacer el-Askalâni bu görüşleriyle kocasının ihtiyaç duyduğu bütün hizmetleri yapmasının örf ve adetlere göre kadına vacip olduğu kanaatinde (Askalâni, IX, 405.).

Kısaca, kadının ev işlerini hukuken olmasa bile diyaneten yapması vaciptir. Bunda zorunluluk vardır (Komisyon, *Fetâvâ'l-Hindiyye*, I, 548). Yapmadığı takdirde Allah katında sorumlu olur.

TERCİH VE SONUÇ

Zikredilen görüşler içinde kocasının ve evinin hizmetinde bulunmasının kadına vacip olduğu yönündeki görüşün tercih edilmesi daha isabetli görünmektedir. Aşağıda zikredeceğimiz delillerde bu görüşü/tercihi teyid etmektedir.

1-Kur'an'da kadınların haklarının, örf'e uygun bir şekilde vazifelerine denk olduğu ifade edilmektedir.⁸ Evlilik hayatının düzeni ve devamı için hem erkek, hem de kadının tabii ve fitri olan sorumluluklarını yerine getirmesi gerekmektedir. Bu çerçevede erkek, çalışıp kazanma ve ailenin geçimini temin etme gibi bir sorumluluğu üstlenirken, kadın da ev işlerini düzenleme, çocukları terbiye etme, evde rahat yaşayabilmenin şartlarını kolaylaştırma, evde huzuru sağlama gibi sorumlulukları üstlenmelidir. Kısaca kadın, örf'e uygun bir şekilde kocasının ve evin hizmetlerini görmelidir.

Nisâ Suresi 34. âyette erkeklerin kadınlar üzerinde "kavvam" oldukları yer almaktadır. Bu âyetin meâli şu şekildedir. "Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılmaması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur." Âyet

⁸ "...Kadınların hakları, örf'e uygun bir şekilde vazifelerine denktir..." (el-Bakara, 2/ 228).

metninde yer alan “kavvam” kelimesi, erkeklerin kadınlar üzerinde yönetici, onları koruyup kollayıcı, ailesinin işlerini gören, ihtiyaçlarından (nafakasından) sorumlu kimse ve ailenin reisi anlamlarına gelmektedir. Bu çerçevede erkeklerin çalışıp kazanmaları, ailenin geçimi için mallarından harcamada bulunmak zorunda olmaları, hanım ve çocukların bakım, terbiye ve gözetimlerinden sorumlu olmaları gibi nedenlerle erkekler kadınların koruyucusudur. Bu âyete göre erkek, çalışmak ve kazanç elde etmek durumundadır. Ev içi işleri görmesi uygun değildir. Erkeğin evin işlerini görmesi onun “kavvam” olmasına aykırıdır. Kadın, evin hizmetlerini görmez, aksine bu hizmetleri erkek yerine getirirse bu durumda “kavvam”lık görevi kadına geçmiş olur ki bu durum âyete muhaliftir.

2- Maide suresi 2. âyette şöyle buyrulmaktadır. “...iyilikte ve fenalıktan sakınmakta yardımlaşın, günah işlemek ve aşırı gitmekte yardımlaşmayın...” Buna göre aile hayatı karşılıklı anlayış ve yardımlaşma temelleri üzerine bina edilmelidir. Erkek ailenin geçimini temin etme düşüncesiyle gayret ederken, kadının da ev hizmetlerinde bulunması bu ilahi emrin gereği olmalıdır.

3- Kadınların hizmet noktasında sosyal statüleri ile fakir veya zengin olmaları arasında fark yoktur. İnsanlığın en şerefli kadınları olan annelerimiz yani Hz. Peygamber’in hanımları O’na hizmet etmekten geri durmamışlardır (Ömer Uteyn, s. 207). Rivayet edildiğine göre Hz. Aişe şöyle buyurmuştur. “Biz Resûlullah için misvak ve abdest suyunu akşamdan hazırlardık. Allah onu, gecenin dilediği saatinde uyandırır. O’da uyanınca hemen dişlerini misvakla temizler, abdest alır ve namaz kılardı.” (İbn Mâce, İkâmetu’s-Salât, 123; Nesâî, Sehv, 66.). Yine Hz. Aişe, kurbanlık develerin gerdanlıklarını kendi elleriyle бүktüğünü sonra Peygamber’in o develere bu gerdanlıkları taktığını söylemiştir (Buhâri, Hac, 108, 109; Vekâlet, 14, Ebû Davud, Hac, 16.) Ayrıca Haris kızı Meymune “Ben Rasûlullah’ın gusletmesi için su koydum ve kendisine perde yaptım.” (Buhâri, Gusul, 11.) diyerek Hz. Peygamber’e hizmet ettiğini söylemiştir. Bununla ilgili örnekleri çoğaltmak mümkündür.

4-Hz. Peygamber, yapmış olduğu ev işleri sebebiyle kendisine şikâyette bulunan kızı Hz. Fatma ile Hz. Ali arasında, evin dışındaki hizmetlerin damadı Hz. Ali’ye, ev içi hizmetlerinin de kızı Hz. Fatma’ya ait olduğu yönünde hüküm vermiştir. Kızına, eşi ve evine hizmet etmekle yükümlü olmadığı yönünde bir açıklama yapmamıştır. Bu sebeple olsa gerek, kızının bu yöndeki şikâyetini gıdirmemiştir. Kızına hizmetçi temin etmek yerine kendisini Allah’a yaklaştıracak ve O’nun katında daha değerli kılacak hususları tavsiye etmiştir ki bunlar da “tesbih”, “tahmid” ve “tekbir” de bulunmaktadır.

5- Evlilik birliğini gerçekleştiren eşler, birbirlerine ve çocuklarına karşı mesuliyetlerini idrak etmelidir. Cenab-ı Hak eşlerden her birini diğerine karşı sorumlu kılmıştır. Hz. Peygamber de konumuzla ilgili olarak “Hepiniz çobansınız ve güttüklerinizden sorumlusunuz ...erkek, kendi aile fertleri üzerinde bir çobandır, onlardan sorumludur. Kadın da kocasının evi üzerinde bir çobandır, o da eli altındakilerden sorumludur” buyurmuştur. (Buhâri, Nikâh, 81; Müslim, İmaret, 5; Ebû Dâvûd, İmâret, 1; Tirmizî, Cihad, 27.).

6-Sahabe, kızlarını evlendirdiklerinde kocalarına hizmet etmeleri ve onların haklarına riayet etmelerini emretmişler. Sahabe kadınları, kocalarına hizmet etmekte ve ev işlerini yapmakta kusur etmemişler. Hz. Fatma, Esmâ bint Ebi Bekr ve diğer sahabe kadınlarının yapmış oldukları hizmetleri burada örnek olarak vermek mümkündür.

7-Hz. Peygamber, Cabir’in evlendiği dul karısının, onun başka eşinden olan çocuklarına bakacağını öğrendiğinde olumsuz bir cümle kullanmamış, aksine “Allah sana (eşin hakkında) bereketler ihsan etsin” demiştir. Buhâri’de bu rivayete “Kadının, Çocuğu Hususunda Kocasına Yardım Etmesi” babında yer vererek (Buhâri, Nafaka, 11.) bir kadının kocasının başka eşinden olan

çocuklarına bakabileceğini, dolayısıyla kendi çocuklarına bakmasının zımnen kaçınılmaz olduğunu ifade etmiştir.

8- Rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber, yanına bir iş için gelen Hüseyin b. Mihsan'ın halasına "Sen evli misin?" diye sordu. Evet cevabını alınca "Eşine nasıl davranıyorsun" sorusunu yöneltti. Kadın bu soruya gücümün yettiği kadar iyi davranıyorum şeklinde cevap verince Hz. Peygamber "Ona nasıl davranacağına dikkat et. Çünkü o, senin cennete veya cehenneme gitmene sebep olacaktır." (Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 341, VI, 419.) demiştir.

Bu hadis kadının kocasına itaat etmesinin ve gücü nispetinde ona hizmet etmesinin vacip olduğuna delalet etmektedir. Hiç şüphe yok ki kocaya yapılacak olan hizmet, öncelikle ev işlerinin yapılması ve çocukların terbiye edilmesidir.

9-Bir başka rivayete göre Ebû Useyd es-Sâidî, yeni evlendiğinde, Hz. Peygamber'i ve arkadaşlarını evine davet etti. Useyd'in henüz yeni evlendiği karısı Ümmü Useyd, misafirler için yemek yapmış ve onlara ikramda bulunmuştur. (Buhârî, Nikâh, 78; Eşribe, 6; İbn Mâce, Nikâh, 24; Kurtubî, 1987, X, 145).

10- İnsanlar arasında oluşan örf'e göre kadın, eşinin hizmetini yapmak durumunda olduğu gibi evin iç hizmetlerini de yapmakla mükelleftir. Mecellenin 43. Maddesi şöyle düzenlenmiştir: "Örfen marûf olan şey, şart kılınmış gibidir." Yani akit ve mukavelede zikredilmemiş olmakla beraber bir şey örf halinde biliniyor ve meşhur olmuş ise, şart koşulmuş gibi muamele görür.

Kurtubi, kadınların yapacağı hizmetlerle ilgili olarak örfün önemli bir yeri olduğunu şu sözleriyle açıklamaktadır; Erkek, yalnızca bir hizmetçinin masraflarını karşılar. Servet ve evinin durumuna göre daha fazlasının masraflarını da karşılar, denilmiştir Çünkü bu, şeriatın asli kaynaklarından birisi olan örf ile alakalıdır. Bedevi Arap kadınları ile çöllerde yaşamakta olan kadınlar, suyun eve getirilmesi ve hayvan bakımlarında kocalarına hizmet eder, yardımcı olurlardı. Şehirlerde yaşayan dar geçimli erkekler, hafif işlerde hanımına hizmet eder, ona yardımcı olurlardı. Zengin kadınlar ise, kocalarından hizmetçi ister kocaları gibi rahat yaşarlardı (Kurtubî, X, 145.).

11-Kadının hizmet etmesi kocanın hakkıdır. Nitekim kadının fitratı ve özellikleri, ev işlerini yapmaya daha yatkın olarak yaratıldığını göstermektedir. Kadın evin hizmetlerini görmelidir. Bu konuda en güzel örnek Hz. Peygamber'in eşlerinin yapmış oldukları hizmetlerdir. İslâm toplumundan bizlere intikal eden örf de bu durumu teyid etmektedir.

12- Akli olarak da konuyla ilgili şu değerlendirmelerde bulunmak mümkündür: Ev içi hizmetlerin erkeğe verilmesi halinde erkek iki işle görevlendirilmiş olacaktır. Erkeğin ev işleriyle ve nafaka temini için de dış işlerle meşgul olması halinde hem kadın evde atıl kalacak, hem de erkeğin gücünün üstünde yük yüklenmiş olacaktır. Kadının ev işlerinden muaf tutulması halinde haklar açısından erkekle kadın arasında ayırım yapmayan İslâm'ın hükmü, geçersiz kılınacaktır.

13- Evlilik yapan bir erkek ailenin geçimini bir diğer ifade ile hanımının ve çocuklarının nafakalarını temin etmek durumundadır. Nafaka kapsamına işe maddeleri, mesken, sağlık giderleri, duruma göre hizmetçi masrafları, ev eşyası ve giyim eşyaları girmektedir.

Geçmiş dönemlerde tartışma konusu yapılmayan ancak günümüzde dindar olarak nitelenen birçok kadının da dillerinden düşürmedikleri "kadının ev hizmetlerinde bulunma zorunda olmadığı" şeklindeki görüşleri nafaka kapsamına giren hususlarla birlikte değerlendirmek gerekir. Şöyle ki, nafaka ile mükellef olan koca, bu yükümlülükler çerçevesinde giyecek temininde bulunurken yaşadıkları bölgenin iklim ve örfüne riayet etmekle birlikte maddi durumunu da dikkatten uzak tutmamalıdır. Zorunlu olan miktar, biri kışlık diğeri yazlık olmak üzere yılda iki defa giyecek almasıdır. Bundan fazlası kocaya vacip değildir (Mevsilî, IV, 4; Kâsânî, IV, 23.). Nafaka

yükümlüsünün zengin veya fakir olması yükümlülük itibarı ile alınacak elbiselerin takım olarak fazlaşmasına veya azalmasına tesir etmez. Sadece elbisenin kalitesini etkiler. (İbn Kudâme, IX, 236; Şirbini, III, 429). Bununla birlikte erkekler teberru mahiyetinde maddi durumuyla mütenasip olarak dilediği kadarını alabilir.

Nafaka yükümlüsü erkekler, günümüzde teberru mahiyetinde harcamaları ziyadesiyle yaparken, buna mukabil üzülmeye ifade etmek gerekir ki, kadınların İslâm'ı referans almaya çalışarak evde yapılması gereken işlerle ilgili “yemek yapmak, evi temizlemek zorunda değilim” vb. sözlerle sorumluluktan kaçmaları düşündürücüdür. Karşı taraftan teberru mahiyetinde güzel davranışlar beklenirken kadının kendi sorumluluklarından sıyrılmaya çalışması ne ahlâki ne de dini bir yaklaşım tarzıdır.

Günümüz aile ilişkileri dikkate alınarak şu görüşlerin de hatırlatılmasının yararlı olacağını düşünmekteyim. Nafaka yükümlüsü olan erkek, eşinin giyim eşyalarını belli oranda temin etmekle mükellef olmakla birlikte, kadınların dolaplara sığmayacak kadar alışveriş yaptırdıkları da herkesin malumudur. Erkeğin bu miktarda nafaka kapsamında giyim eşyasını satın alma zorunluluğu yoktur. Evlilik birliğini devam ettiren, ancak kendine göre dini olduğu iddia edilen nedenler veya çalışma hayatına atılmış olmalarından hareketle vazifelerini kısmen de olsa ihmal eden kadınlar, eşlerinden nafaka kapsamı dışında teberru mahiyetinde giyim, gündelikçi, hizmetçi vb. taleplerde bulunmamalı, kendi imkânlarıyla bu ihtiyaçlarını karşılamalıdır. (Acar, 2017, 175).

Benzer durumlar ev eşyalarının değiştirilmesi, tatil veya hacca gidilmesi konularında da söz konusudur. Bahsi geçen durumlar nafaka kapsamında değerlendirilemez. Ev eşyalarının temin edilmesi kocanın sorumluluğunda olmakla birlikte çeşitli saiklerle kısa zaman içerisinde yıpranmadan eşyaların yenilenmeye gidilmesi, kadınların tatile götürülmesi veya zengin olmayan kadınların hacca götürülmesi kocalar açısından zorunluluk arz etmemektedir. Bu tür yaklaşımlar, kocanın karısına teberru mahiyetindeki davranışlardandır. Benzer davranışları erkeklerin de hanımlarından beklemeleri kaçınılmazdır. Aile içinde huzur ve mutluluğun sağlanması, iyi geçimin olabilmesi için eşlerin karşılıklı kendilerinden beklenen davranışları uygulamaları gerekmektedir.

Kadınlar buldukları hale rıza göstermeli, kanaatkâr olmalı, evin düzenini sağlamalı, eşlerinin durumuna rıza göstermeli ve onların rızalarını almaya çalışmalıdır. Bu davranış biçimleri iyi kadınların güzel hasletlerinden ve alâmetlerindedir.

Kadının kocasıyla birlikte güzel geçim sağlaması kendisinin en doğal hakkıdır. Nisâ suresi 19. Âyet, erkeklere hitap etmekte ve kadınlarla iyi geçinmeyi emretmektedir. Hanımlarına iyi davranan erkekler insanların en faziletlisi olarak kabul edilmektedir. Nitekim Hz. Peygamber şöyle buyurmaktadır: “Sizin en hayırlınız ailesine en hayırlı olanıdır. Aileme karşı en hayırlı olan da benim...” (İbn Mâce, Nikâh, 50; Tirmizi, Menâkıb, 64.). Diğer bazı hadislerde de şöyle buyurmuştur: “Sizin iyileriniz kadınlarına iyi davrananlardır”(Tirmizî, Radâ, 11.); “Kocası kendisinden razı olduğu halde hangi (mü'mine) kadın ölürse Cennet'e girer” (İbn Mâce, Nikâh, 4.).

Sonuç olarak bütün bu delillerden hareketle şunları söylemek mümkündür: Evin hanımı kocasının ve evinin hizmetini yapmakla mükelleftir.⁹ Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır. “Sizi bir nefisten yaratan ve gönlünün huzura kavuşacağı eşini de ondan var eden Allah'tır...” (el-A'raf, 7/ 189). Adeta yüce Allah, eşlerimizde sükun bulmayı, onlardan yararlanmayı ve adete göre bir çeşit hizmetlerinden faydalanmayı bir arada ihsan etmiş gibidir.

Allah, kadın ve erkeği çeşitli hak ve görevler noktasında eşit yaratmıştır. Bununla birlikte yaratılış ve tabiatlarına uygun olarak aralarında görev taksimi söz konusudur. Zor ve güç yolculuklar,

⁹ Kadının, çalışma hayatına atılması, dolayısıyla nafaka yükümlülüğünü kocasıyla birlikte paylaşması halinde, kocanın da yükünü hafifletme amacıyla evin hizmetlerinde karısına yardımcı olması gerekmektedir.

meşakkat ve çok çalışmayı gerektiren ev harici işlerde çalışma görevi erkeklere verilmiştir. Buna mukabil, duygusallık, merhamet ve şefkat gerektiren çocukların bakım ve yetiştirilmesi, ev düzeninin sağlanması vb. görevler kadınlara verilmiştir. Ancak kadının görev kapsamında yapacağı ev hizmetlerinin, ibadetlerine, dini ve hayati ilgilendiren konularda kendini yetiştirmesine mani olmamalıdır. Zira çocuklar ilk eğitimlerini annelerinden alırlar.

KAYNAKÇA

Kur'an- Kerim

Kütüb-i Sitte

Acar, H. İbrahim, *İslâm Aile Hukuku*, İstanbul, 2017.

Askalânî, İbn Hacer, *Fethu'l-Bari bi Şerhi'l-Buhârî*, Beyrut, 1989.

Buhûtî, *Keşşâfu'l-Kınâ'*, Beyrut, ts.

Desûki, *Hâşiyetu'd-Dusûki ala Şerhi'l-Kebîr*, ts.

İbn Kudâme, *el-Muğni*, ts.

Kâsânî, *Bedâyi'u's-Sanâyi' fi Tertîbi's-Şerâyi'*, Beyrut, 1986.

Kitabu'l-Mevsu'atu'l-Fıkhiyye, el-Küveytiyye, (Küveyt Vakıflar ve Din İşleri Bakanlığı tarafından yayımlanan Fıkıh Ansiklopedisi).

Komisyon, *el-Fetâvâ'l-Hindiyye*, Beyrut, ts.

Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*, Mısır, 1987.

Mâlik b. Enes, *el-Müdevvenetü'l-Kübrâ (İbnu'l-Kasım'dan Sehnun Rivâyeti)*, Beyrut, ts.

Mevsilî, *el-İhtiyâr li Ta'lili'l-Muhtâr*, İstanbul, ts.

Ömer Uteyn, Şeyh Muhammed, *Hukuku'l-Mer'e fi'z-Zevâc*, Kahire, ts.

Şirâzî, *Mühezzeb fi Fıkhi'l-İmam Şafii*, Tahkik, Vehbe Zuhayli, ts.

Şirbinî, *Muğni'l-Muhtâc*, Mısır, 1958.